УДК 343.98

В. Ю. Шепітько, завідувач кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

ЗМАГАЛЬНА МОДЕЛЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ІЛЮЗІЯ АБО РЕАЛЬНІСТЬ

Проаналізовано окремі тенденції в механізмі впровадження змагально-го процесу на стадії досудового розслідування. Визначено функціональне призначення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій і виокремлено певні прогалини й недоліки в ході їх реалізації. Надано пропозиції щодо оптимізації слідчої діяльності в сучасних умовах. Підкреслено необхідність забезпечення досудового розслідування криміналістичними знаннями та формування «змагальної криміналістики».

Ключові слова: досудове розслідування, змагальний кримінальний процес, установлення істини, слідча діяльність, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, криміналістичні знання, змагальна криміналістика.

Соціально-політичні та економічні перетворення в Україні викликали необхідність реформування судових і правоохоронних органів, запровадження новітніх демократичних механізмів у взаємодії держави й суспільства, захисті прав і свобод людини та громадянина. Прогресивні трансформації стосуються судової, прокурорської, слідчої, поліцейської, адвокатської та інших видів діяльності. Відбуваються змінення функціонального призначення усталених державних інституцій, процедур і технологій здійснення юридичної діяльності, упроваджуються нові підходи до кадрового відбору та перевірки рівня професійних навичок посадових і службових осіб.

Певні зміни відбуваються також із інститутом досудового розслідування. В. М. Терехович слушно зазначає, що розслідування злочинних діянь – це діяльність осіб, які наділені правом проводити необхідні, передбачені законом слідчі та інші процесуальні дії. Метою такої діяльності є отримання необхідного обсягу і якості знань, що дозволить інтерпретувати конкретну життєву ситуацію мовою кримінального права. Інтерпретація життєвої ситуації мовою кримінального права є об'єктивною підставою встановлення факту – подія є злочинною або незлочинною¹. Розслідування здійснюється

¹ Див.: Терехович В. Н. Теория криминалистики. Общая часть : монография / В. Н. Терехович. — Рига, 2015. — С. 36.

за допомогою засобів кримінально-процесуального доказування й полягає в доведенні чи недоведенні правомочності суб'єктом обставин, що утворюють предмет доказування, установлення причин і умов, які сприяли вчиненню суспільно небезпечного діяння¹.

Слідча діяльність має розглядатися як певна складова судового процесу. Тому свого часу виокремлювали й важливу посадову особу – «судового слідчого». І. Я. Фойницький зазначав, що судові слідчі – це особливі посадові особи судового відомства, які мають суддівське звання із поєднаними з ним службовими перевагами². П. І. Люблінський визначав слідчого як судовий орган, указував на його незалежність і самостійність, оскільки слідчий – центральна фігура попереднього слідства³. Г. Гросс підкреслював, що призначати на посаду судового слідчого необхідно лише таких осіб, які незалежно від інших розумових і фізичних переваг, одержали дійсно енциклопедичну освіту, які знають місцевість та її обивателів, які бачили й знають життя та при цьому всьому сповнені твердої рішучості всіма цими нелегко здобутими знаннями слугувати суспільству⁴.

Прагнення перебувати всю слідчу діяльність передбачає отримання відповідей на такі запитання: Хто є суб'єктом цієї діяльності, які органи можуть її здійснювати, які засоби необхідно задіювати й на якому етапі? Слідча діяльність складається із системи слідчих дій як знаряддя пізнання істини, отримання інформації про подію злочину та особу злочинця. Процесуальне законодавство повинно бути оптимальним і спрямованим на встановлення такого порядку, який дозволить об'єктивно й своєчасно збирати, використовувати та досліджувати інформацію, а також установлювати винуватих осіб, відновлювати справедливість.

Із прийняттям у 2012 р. нового КПК України відбулися суттєві зміни із досудовим розслідуванням як стадією кримінального провадження, яка нині починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта.

Намагання змінити процедуру досудового розслідування виявилися у відмові від стадії порушення кримінальної справи, установлення достатніх даних, які вказують на наявність ознак злочину (приводів і підстав до порушення кримінальної справи) та заміні її внесенням відповідних відомостей до ЄРДР. При цьому досудове розслідування на сьогодні розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР (ст. 214 КПК України). З точки зору

¹ Див.: Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К. : Укр. енцикл., 2003. — Т. 5. — С. 359.

² Див.: *Фойницький І. Я.* Курс уголовного судопроизводства / И. Я. Фойницкий. — СПб., 1912. — С. 461.

³ Див.: *Люблінський П. І.* Следователь как судебный орган / П. И. Люблинский // Судеб. обозрение. — 1905. — № 49. — С. 1326.

⁴ Див.: *Гросс Г.* Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс. — Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. — М. : ЛексЭст, 2002. — С. 9.

криміналістики створення й використання ЄРДР є прогресивним, оскільки йдеться про розроблення інформаційно-пошукової системи, використання новітніх інформаційних технологій. Разом із тим внесення інформації до реєстру ще не означає автоматичного проведення діяльності щодо виявлення ознак злочину або вжиття заходів до встановлення події, що трапилася (злочинна, незлочинна). До новел КПК України може бути віднесено також відмову від процедури «пред'явлення обвинувачення», а також процесуальної фігури «обвинувачений» на стадії досудового розслідування. У той самий час з'являється нова процедура – повідомлення про підозру (гл. 22 КПК України).

Трансформація досудового розслідування певним чином пов'язана із зміненням порядку оформлення результатів слідчої діяльності. У кримінальному процесуальному законі відбулася відмова від використання поняття «кримінальна справа» (під час досудового розслідування) і заміна його на термін «матеріали кримінального провадження». Начебто нічого особливого, лише певні термінологічні зміни. Але насправді така заміна є суттєвою, оскільки виникають питання: Що таке матеріали кримінального провадження, який їх обсяг, які існують правила їх оформлення, які мають бути реквізити в цих процесуальних матеріалах, у чому полягає належне хронологічне поєднання матеріалів кримінального провадження, чи всі матеріали повинні бути передані до суду або лише їх частина тощо?

У гл. 24 КПК України передбачено форми закінчення досудового розслідування. Однією з них є звернення до суду з обвинувальним актом. У ст. 291 КПК України встановлено структуру обвинувального акта та передбачено реєстр матеріалів досудового розслідування. При цьому в зазначеній нормі передбачено, що надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється.

Вивчення норм чинного КПК України засвідчує, що законодавець намагався запровадити змагальну процедуру на стадії досудового розслідування. У ст. 93 КПК України прямо зазначено, що «збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження...». При цьому в ч. 2 ст. 93 КПК України уточнюється, що сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій і актів перевірок, проведення інших процесуальних дій. У ч. 3 ст. 93 КПК України встановлено, що сторона захисту, потерпілий здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок, ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання до суду належних і допустимих доказів.

Певні змагальні засади досудового розслідування закладені й у інших нормах КПК України. Зокрема, у ст. 223 КПК України встановлено, що «слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній».

У зв'язку із «демократизацією» кримінального процесу, прагненням запровадити змагальний процес до стадії досудового провадження пропонується переглянути функціональне призначення слідчого та обмежити його тільки обвинувальною функцією, створити формулу «слідчий – обвинувач», тобто він виконує діяльність сторони обвинувачення. Це положення вже відображене в КПК України (§ 2 гл. 3 КПК України). У ст. 40 КПК України визначаються повноваження слідчого як сторони обвинувачення. Роль самостійного та процесуально незалежного слідчого, який виконує важливу функцію щодо збирання й фіксації доказів (функцію розслідування) суттєво обмежено процесуальними механізмами (судовим контролем, процесуальним керівництвом, яке здійснюється з боку прокурора та ін.). Слідчий перетворюється на особу, котра самостійно не може виконувати власну діяльність. У спеціальних джерелах підкреслюється, що зазнали суттєвих змін підходи до процесуального врегулювання процесуального становища слідчого. Незалежно від відомчої належності всі слідчі за своїм процесуальним положенням, установленим кримінальним процесуальним законом, діють під наглядом прокурора, яке здійснюється у формі процесуального керівництва. Тому слідчі зобов'язані виконувати доручення та вказівки прокурора, що надаються в письмовій формі¹.

У змагальному процесі важливим є розмежування функцій учасників на: функції обвинувачення, захисту та вирішення справи за суттю. Під час досудового розслідування таку схему або конструкцію складно визнати ідеальною. Доцільно відзначити існування й такої функції, як функція розслідування злочинів, інакше слідчі завжди будуть виявляти обвинувальний ухил. З іншого боку, складно уявити рівність сторін на досудовій стадії кримінального провадження. Отже, в такому разі слідчий буде збирати лише докази обвинувачення, а захисник докази захисту – шляхом так званого «паралельного розслідування».

Результатом розслідування, його кінцевою метою має бути встановлення істини. В. М. Терехович підкреслює, що метою пізнання є досягнення істини, метою оцінювання є визначення цінності об'єкта, що пізнається. Загальною особливістю істини й цінності є те, що й істина, і цінність ви-

¹ Див.: *Грошевий Ю. М.* Трансформація нормативної моделі кримінального провадження за новим кримінальним процесуальним кодексом України / *Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна* // *Правова доктрина України* : у 5 т. — Право, 2013. — Т. 5. *Кримінально-правові науки: стан, проблеми та шляхи розвитку* / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. — С. 596, 597.

являються у відношенні знань і дійсності. Відмінні особливості істини й цінності відображаються в істинності й цінності пізнавального процесу, тобто в спрямованості руху думки між знанням і дійсністю¹.

Виключення істини з цілей кримінального процесу або підміна мети на досить абстрактні завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України), безумовно, відобразиться й на сутності криміналістики, оскільки її призначення як науки – сприяти діяльності правозастосовних органів щодо встановлення істини в судовому провадженні.

Викликає певне заперечення термінологічний апарат, який використовує законодавець у кримінальному процесуальному законодавстві. Уже в найменуванні «слідчі (розшукові) дії» закладено певну проблему щодо визначення сутності таких дій, установлення співвідношення між слідчими та суто розшуковими (або пошуковими) діями. Теж саме стосується негласних слідчих (розшукових) дій. Таким чином, мають бути ще й «гласні» слідчі дії, тобто відкриті, доступні для всіх.

КПК України (2012 р.) відрізняється «особливостями» процесуальної регламентації окремих уже традиційних слідчих дій. Устояні найменування деяких слідчих дій (гл. 20 КПК) фактично втрачені: очна ставка, виїмка, перевірка показань на місці, призначення експертизи, допит експерта на досудовому слідстві та ін. Про їх існування можливо судити лише з інших глав КПК, у яких вони фрагментарно згадуються. Складно пояснити відмову законодавця від доволі ефективних слідчих дій, які були перевірені практикою. Разом із тим у законі з'являються нові терміни й категорії: «одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб» (ст. 224 КПК України), «огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією» (ст. 239 КПК України), «залучення експерта» (ст. 243 КПК України) тощо, які належним чином не відображають сутності слідчих дій та доцільності таких змін. Напрацювання криміналістики (техніко-криміналістичні й тактичні прийоми, методичні рекомендації, типові тактичні операції) припиняють діяти, що впливає на результативність процесу розслідування та можливість відновлення справедливості.

У гл. 20 КПК України відсутня регламентація порядку проведення виїмки. Поряд із цим у кримінальному процесуальному законі з'явився новий процесуальний інститут – тимчасове вилучення майна, порядок здійснення якого передбачено в гл. 16 (статті 167, 168, 169) КПК України. Однак тимчасове вилучення майна не повною мірою заповнює прогалину відсутності виїмки. Під час досудового розслідування може йтися й про необхідність вилучення не лише майна, яке має мінову вартість, а й інших предметів (записок, знаряддя вчинення злочину, фальсифікованих продуктів, наркотичних засобів, отрути тощо).

У ст. 240 КПК України регламентовано порядок проведення слідчого експерименту. Хоча норма виписана в такий спосіб, що фактично йдеться про гібридну слідчу дію, про певне поєднання «відтворення дій, обстановки, обставин» і «проведення необхідних дослідів чи випробувань». У ч. 1 ст. 240

¹ Див.: Терехович В. Н. Указ. праця. — С. 39.

КПК України вказано, що з метою перевірки й уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчих, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обставинки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів або випробувань. У цьому разі вбачається певне змішання різних за своєю сутністю двох слідчих дій: слідчого експерименту та перевірки показань на місці. Ці дії відрізняються за своїм порядком проведення, застосовуваними прийомами, методами й засобами. Їх криміналістична сутність відмінна. Процесуальна регламентація перевірки показань на місці як самостійної слідчої дії є необхідністю.

Новелою в КПК України є гл. 21, яка присвячена регламентації негласних слідчих (розшукових) дій. За своєю сутністю – це, так звані, спеціальні слідчі дії, які відрізняються особливою процедурою та мають забезпечувати захист прав і свобод людини: «Аудіо-, відеоконтроль особи» (ст. 260), «Накладення арешту на кореспонденцію» (ст. 261), «Огляд і виїмка кореспонденції» (ст. 262), «Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж» (ст. 263), «Зняття інформації з електронних інформаційних систем» (ст. 264 КПК України), «Обстеження публічно недоступних місць, житла або іншого володіння особи» (ст. 267), «Контроль за вчиненням злочину» (ст. 271), «Використання конфіденційного співробітництва» (ст. 275) та ін. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій передбачає вироблення наукових рекомендацій, тактичних прийомів і методів з їх проведення.

Достатньо широкий перелік негласних слідчих (розшукових) дій дозволяє поставити запитання про співвідношення слідчих і оперативно-розшукових дій. Відмінність спеціальних слідчих дій від оперативно-розшукових заходів полягає в тому, що всі ці дії мають проводитися не за рішенням поліції, а за дорученням прокурора або слідчого судді (німецькою – *der Untersuchungsrichter*). І найголовніше – здобута за їх результатами й у встановленій формі (головним чином за допомогою науково-технічних засобів) зафіксована інформація офіційно визнається та широко використовується як докази¹. Виникає запитання: Чи має бути вельми широким перелік цих спеціальних дій або це мають бути виключні дії, які являють собою оптимальне співвідношення «свободи й безпеки»?

У КПК України спостерігається й певний дисбаланс у регламентації слідчих дій. Якщо «гласним» слідчим діям присвячено 23 статті, то негласним – 30. Якщо пред'явленню для впізнання присвячено п'ять статей, то іншим значно менше – слідчому експерименту одна, освідуванню – одна, залученню експерта – одна, отриманню зразків для експертизи – одна стаття. Крім цього, щодо порядку пред'явлення для впізнання передбачено окрему статтю, яка стосується особливостей складання протоколу (ст. 231), для інших дій такого окремого специфічного порядку не встановлено, а лише міститься вказівка про загальні вимоги. Що стосується експертних дослі-

¹ Див.: Соколов А. Н. Устранить дубляж следователем результатов работы розыска при расследовании возбужденного уголовного дела / А. Н. Соколов // Криміналіст першодрукований. — 2012. — № 4. — С. 86.

джень, то взагалі в КПК України втрачено, наприклад, порядок призначення й проведення комісійних та комплексних експертиз, повторних і додаткових.

Окремі процесуальні положення, що містяться в КПК України, є науково необґрунтованими, межують зі свавіллям. Зокрема, це стосується часового періоду проведення допиту – «допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день» (ч. 2 ст. 224 КПК України); допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день (ч. 2 ст. 226 КПК України). Викликає певне здивування й те, що вже в суді під час перехресного допиту законодавець дозволив ставити навідні запитання. Адже такі запитання мають бути навпаки заборонені, оскільки вони містять елементи навіювання (ефект сугестії) та впливають на появу добросовісних помилок у показаннях.

Аналіз норм кримінального процесуального закону свідчить про недостатність приділення уваги інституту спеціальних знань. У чинному КПК України сформульовано поняття експерта та спеціаліста (статті 69, 71), а в гл. 20 («Слідчі (розшукові) дії») передбачено лише три статті – «Підстави проведення експертизи» (ст. 242), «Порядок залучення експерта» (ст. 243) і «Розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта» (ст. 244).

Необхідно звернути увагу на те, що законодавець відійшов від традиційного підходу, пов'язаного із призначенням судових експертиз. У КПК України фактично йдеться не про «призначення експертизи», а про залучення експерта або про її проведення та перевірку результатів. Лише в деяких нормах КПК залишився термін «призначити експертизу». Зокрема, у ст. 358 КПК України «Дослідження документів» законодавець уживає словосполучення «призначити відповідну експертизу документа». Такий стан, на нашу думку, пов'язаний із прагненням законодавця перейти до нового механізму в застосуванні спеціальних знань різними сторонами кримінального провадження, надати їм рівні правові можливості в змагальному кримінальному процесі.

Перехід на реальні рейки змагального процесу, запровадження принципу «рівності сторін судочинства» вимагають також законодавчого встановлення рівності процесуальних можливостей сторін – державного обвинувачення та професійного захисту. Деякі спроби щодо «рівності» порядку залучення експерта містяться в ст. 243 КПК України. У ч. 1 ст. 243 КПК України встановлено, що сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого, а в ч. 2 зазначено, що сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

Певні спроби щодо встановлення «змагальності сторін» відображені й у ст. 245 КПК України «Отримання зразків для експертизи». У цій нормі закону зазначено, що «в разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею». Разом із тим порядок отримання зразків

фактично залишився невизначеним, особливо, що стосується реальних механізмів дій з боку сторони захисту. Для забезпечення рівних можливостей в отриманні зразків для порівняльного дослідження законодавець надав можливість сторонам кримінального провадження мати тимчасовий доступ до речей і документів та в разі необхідності вилучати їх (статті 160–166 КПК України), а також отримувати зразки для експертизи (ст. 245 КПК України). Виникає слушне запитання: Чи можна взагалі забезпечити паритетність (рівність) сторін кримінального провадження в реалізації цих можливостей?

Принцип «рівності сторін судочинства» передбачає рівність їх процесуальних можливостей. У сучасних умовах не існує рівних можливостей у зверненні до спеціальних знань у державного обвинувача й захисника. З іншого боку, сумнівне розуміння змагальності в кримінальному процесі призводить до дискусій про доцільність введення «експертизи захисту» та «експертизи обвинувачення», про «змагальність експертів» або про «конкурентну експертних висновків».

Пропонування різного роду процесуальних приписів має узгоджуватися з майбутньою ефективною діяльністю відповідних суб'єктів (сторін кримінального провадження), вони повинні сприяти економії процесуальних засобів, відповідати положенням наукової організації праці слідчого, прокурора, суду. Змінення або трансформація процесуальної форми впливає на формування наукових криміналістичних рекомендацій, можливості практичного застосування найбільш ефективних криміналістичних засобів (тактичних або техніко-криміналістичних прийомів, тактичних комбінацій та операцій, оптимальних систем слідчих (розшукових) дій тощо). Вважаємо, що саме в цей час доцільно поставити питання й про формування «змагальної» криміналістики (криміналістики для різних сторін кримінального провадження). Дані криміналістики мають успішно використовуватися не лише стороною обвинувачення, а й стороною професійного захисту.

СОСТЯЗАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ: ИЛЛЮЗИИ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ

Шепитько В. Ю.

Проанализированы отдельные тенденции в механизме состязательно-го процесса на стадии досудебного расследования. Определено функциональное назначение следственных (розыскных) и негласных следственных (розыскных) действий и вычленены некоторые пробелы и недостатки в ходе их реализации. Сформулированы предложения по оптимизации следственной деятельности в современных условиях. Подчеркнута необходимость обеспечения досудебного расследования криминалистическими знаниями и формирования «состязательной криминалистики».

Ключевые слова: досудебное расследование, состязательный уголовный процесс, установление истины, следственная деятельность, следственные (розыскные) действия, негласные следственные (розыскные) действия, криминалистические знания, состязательная криминалистика.

ADVERSARIAL MODEL OF PRE-TRIAL INVESTIGATION: ILLUSIONS AND REALITY

Shepitko V. Y.

The article analyzes certain trends in the mechanism of the adversarial process at the pre-trial investigation stage. It attempts to determine legislative changes in the regulation of the pre-trial investigation as a stage in criminal proceedings. The article also focuses on the essence of the investigation activity, the order of its implementation, the investigator's functions and powers. At the same time any investigation has to ultimately aim at establishing the truth. The article determines the functional purposes of investigation (search) actions as well as secret investigation (search) actions and points out to certain problems and deficiencies in the course of their implementation. It dwells on the peculiarities of addressing special knowledge by various parties of the criminal proceedings (the state prosecution and the defense). The article concludes that at present the parties to the criminal trial proceedings do not have equal access to special knowledge. With this regard and taking into account the existing conditions, the article offers suggestions to optimize the investigation activity with the emphasis on the need for making criminalistic knowledge available to the pre-trial investigation and formation of an «adversarial criminalistics».

Keywords: pre-trial investigation, adversarial criminal trial, establishing the truth, investigation activity, investigation (search) actions, secret investigation (search) actions, criminalistic knowledge, adversarial criminalistics.

УДК 343.98

В. А. Журавель, професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрН України

АВТОМАТИЗОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Розглянуто сучасні інформаційні системи в контексті забезпечення ефективності досудового розслідування, надано їх характеристику, визначено підходи до створення та можливості запровадження в судово-слідчу практику. Показано роль і переваги цих систем для збільшення якості слідчої діяльності, передусім її інтелектуальної складової, як-то: висунення й перевірка слідчих версій, планування розслідування, організація розшуку невідомого злочинця тощо.

Ключові слова: досудове розслідування; інформаційно-довідкова система, інформаційно-пошукова система, інформаційно-модельна система, інформаційно-консультативна система.